

Muzikoterapie po Japonsku

Jan Koucun

Vznik tohoto článku je odrazem studijní cesty po japonských univerzitách a zařízeních sociální péče v Ósace v předvánočním čase. Popisuje průběh pobytu, který byl zaměřen na řešení problematiky nefunkčnosti Cymis a navázání spolupráce mezi olomouckou a ósackou univerzitou. Setkání s klienty v různých zařízeních dokládá, že není rozdílů mezi národnostmi. Veškerý kontakt se vždy konal ve velmi přátelské atmosféře a byl obohacující pro všechny strany. Obzvláště pak, když slova vážnou pro svou jazykovou odlišnost a nastupuje komunikační snaha: „prostě se domluvit“. K příjemným povinnostem přispěla i přednáška pro studentky ryze dívčí univerzity, kde mužská stopa má svá přísná pravidla. Policejní pátrání po ztracených dokladech v sociálním kontextu japonské Jakuzy dává předpoklad, že Japonsko je velmi bezpečnou a přátelskou zemí. Přestože nebyl čas zkoumat cestovatelská zákoutí, našly se perličky, které jsou vždy tím nejzajímavějším zpříjemněním následných rozhovorů a dokládají, že to, co je pro jakýkoliv národ/komunitu běžné a samozřejmé, může být pro ostatní jiné, třeba i nepochopitelné nebo úsměvné. V každém případě jsou popisované skutečnosti myšlené s respektem k národu, který má velmi zajímavou historii a kde úcta k člověku není základním, ale jedním z přirozených pravidel.

Úvodem

Cymis je systémem, který umožňuje lidem s postižením, především somatickým, tvořit hudbu, přestože by se mohlo zdát, že přes svůj hendikep tohoto nemůžou být schopni. Má své výhody, ale i podstatnou vadu, a to nefunkčnost v českém prostředí počítačového systému Windows. Principem celého systému je zpracovaný software, kterým je ovládán počítač skrze připojené komunikační zařízení. V roce 2014 začala spolupráce s japonskou stranou, aby bylo možné plně systém využít v našich podmínkách. Jak to tak bývá, dálková spolupráce, realizovaná prostřednictvím e-mailů, není jednoduchá. V létě 2015 autoři systému navštívili Prahu. Během této návštěvy se podařilo s profesorem Kenzem Akazawou (hlavním autorem) popsat problémy systému a nastavit cíle pro jejich vyřešení. Následná komunikace vyústila v pracovní-studijní cestu do Ósaky.

Dořešení nefunkčnosti Cymis a diskuse nad výzkumy využití tohoto systému, které se prováděly v Japonsku, byly zásadním úkolem, a to s ohledem na jeho výzkum, vývoj a realizaci v ČR. Původně přidruženým úkolem bylo navázání spolupráce mezi Univerzitou Palackého v Olomouci a Mukogawa Women's University. Ve výsledku se ukázalo, že se stal stěžejním, s ohledem na strávený čas.

V přípravě na tuto cestu byl japonskými partnery vytvořen tak detailní

program pobytu, že by se sotva hledala skulinka poznat i něco dalšího z krás Japonska. V tomto směru jsou Japonci precizní do posledních detailů a člověk zvyklý na improvizaci, v závislosti na situaci, by tak jistě po nějakém čase zakrtněl. Osmidenní návštěva by se tak dala rozdělit na podvečerní přilet s upřesněním programu, denním programem začínajícím kolem osmé hodiny ranní a návratem zase kolem osmé večerní. Poslední, odletový den byl volný. Celé dva dny jsem trávil na dívčí a den na technické univerzitě. Tři dny v sociálním zařízení Kibounoie, kde klienti provozují Cymis. Po celou dobu byl mým průvodcem Kenzo Akazawa, se kterým jsme řešili i problematiku nefunkčnosti Cymis. S ohledem na nabítný program se tato konzultace odehrávala především během cest v dopravní síti, která je velmi bohatá. V Japonsku se cestuje stále, hodně, hustě. Během těchto přesunů se spí, jí, konzultuje, čte, programuje...

Univerzity a genderová rozdílnost

Hned úvodní den byl pro mne velkým překvapením. Kolem nás s Kenzem se objevovaly pouze dívky a ženy v různém věku a množství. Podle toho, zda jsme se nacházeli na ulici v blízkosti Mukogawa Women's University (dále MWU), na jejich chodbách, při samotných ukázkách muzikoterapeutické lekce či přednášce. Slovo women v názvu univerzity dalo tak tušit, že dostojí svému pojmenování. A tak bylo nasnadě uvažovat, jak se vyrovnají s mojí přítomností, neboť ta byla vždy předmětem velikého zájmu. Zvýšená intenzita štěbetání se stupňovala a zase zeslabovala s množstvím potkávaných osob, vět-

ně pedagožek. S příchodem ředitele však ustalo úplně. Pan ředitel byl jedním z mála mužů, který mi byl představen, a celkový počet mužů tak nepřekročil počet prstů jedné ruky, počítaje tam i nás s Kenzem. Neverbální sdělení (později jsem zjistil, že se jedná o pozdravy) směřovaná na mou osobu byla tak intenzivní, že jsem se začal kontrolovat, jestli mi odněkud něco netrčí, všechna zapínání jsou nadoraz, případně, zda nade mnou neproletěl ptáček a nezanechal stopu. Ale vše bylo v pořádku. Tato počáteční nervozita se však postupně rozplynula. V duchu jsem si však začal představovat, jak bude asi probíhat výměna studentů mezi naší univerzitou a touto. Přece jen jsou ty naše, genderově, jinak nastavené.

Mukogawa Women's University je soukromou vysokou školou, která je, mimo jiné, zaměřena na aplikaci hudby a muzikoterapii. Její vznik se datuje do roku 1930, od roku 1939 se specializuje na vzdělávání dívek. Od roku 1947 se používá nynější pojmenování. Univerzita se prezentuje hesly: inteligentní – ušlechtilý – ctnostný. Je rozprostřena ve čtyřech samostatných areálech městské části Nishinomiya, které se nachází mezi Ósakou a Kobe v regionu Kansai, prefektury Hjógo, centrálního ostrova Honšú.

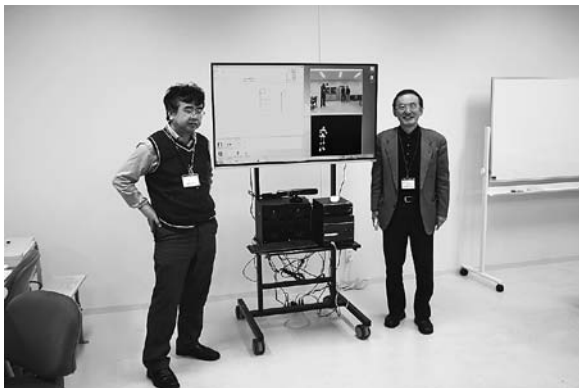
Hlavní areál se nachází na uzavřeném a přísně hlídaném pozemku, který je opatřen silným železným a vysokým plotem. (*obr. 1*) Na můj dotaz, proč taková opatření, Kenzo jen pokrčil rameny a s přízvednutými dlaněmi vzhůru pronesl výstižné „Girls“. To otvíralo zvědavost a analogicky se mou myslí prohnala myšlenka na dívčí klášter. Dohled nad celým provozem pak mají uniformovaní příslušníci ochranky ryze mužského pohlaví, ale seniorského věku, kteří jsou velmi důsled-

ní. Pohyb pro návštěvníky je možný pouze v doprovodu, a to i na místa osobní potřeby, především pro muže. A tak vznikla situace, kdy jsem si potřeboval odskočit a Kenzo se mě hned ujal, že mě doprovodí. Opakovaně a marně jsem se mu snažil vysvětlit, že to zvládnu sám. Zajímavostí pak bylo, že toalety mají rozděleny pouze na dámské a pro invalidy. Tedy mi bylo jasné, kam zajít. Vnitřní prostory a nádvoří jsou udržovány po vzoru japonských tradic s nádhernými zahradami. Údržba a tvorba zahrad má i svůj samostatný studijní obor.

Struktura univerzity je podobná té, kterou známe. Členění na úrovni jednotlivých kateder je odlišné oproti našim zvykostem. V čele stojí tzv. Full Professor, pod ním Associate Professor, dále Lecturer-Assistant Professor a Assistant Research Associate. A těmito pozicemi se i prezentují. Akademické tituly nepoužívají. Převedeme-li toto označení do našeho systému, tak se zjednodušeně vyučující s titulem Ph.D. a vyšším oslovuje profesor a s titulem Mgr. jako asistent profesora. Převzít tento systém by jistě uvítal náš nejvyšší státní reprezentant, kterému by logicky ubylo práce, neboť by nemusel jmenovat profesory s ohledem na to, že by jinak každý Ph.D. (a vyšší) musel projít stiskem jeho pravice, což by bylo extrém-

Obr. 1. Univerzitní kampus MWU s tradičními zahradami

Obr. 2. Ruyhei Okuno a Kenzo Akazawa s Kinectem

ně zatěžující s ohledem na množství osob v akademické obci.

Historie Setsunan University sahá do roku 1922 a studují se zde především technické obory. Sídlí cca 10 km severovýchodně od centra Ósaky ve městě Neyagawa. Profesor Ruyhei Okuno zde společně se studenty programují, technicky vyvíjejí a aplikují možnosti Cymis. (obr. 2) Sám profesor byl původně studentem Kenza Akazawy. Spolu působili na Ósacké technické univerzitě a tam započali v roce 2008 vývoj Cymis, ve kte-

rém nyní pokračují. V současné době se zabývají aplikací pohybového senzoru Kinect, bezdrátové technologie a propojení více zařízení Cymis v jeden celek, např. pro účely společného hraní skladeb lidmi s postižením. Zdejší návštěva byla pro nedostatek času zaměřená jen na ukázky současného vývoje. Technologická vyspělost Japonska je na takové úrovni, že je možné jednoduše „složit“ v podstatě jakýkoliv senzor pro individuální potřeby lidí s postižením. Přesto je znám relativně konzervativní přístup využití technologií ve spolupráci se zahraničím. Např. využití pohybového senzoru Kinect stagnuje na studentském praktikování. Přitom jeho potenciál by šel vhodně využít i při rehabilitaci osob po úrazech nebo ve speciálněpedagogické praxi.

Hudební laboratoř Sousinkan při Mukogawa Women's University spolupracuje s katedrou elektroniky Setsunan University na technologickém vývoji a aplikaci Cymis s pohybovým senzorem Kinect. Profesorka Tomoko Ichinose se ve svém výzkumu věnuje uplatnění této sestavy především pro osoby s ADHD.

Univerzitní spolupráce v kontextu gastronomie

Jednání o možné spolupráci mezi univerzitami reálně probíhala v průběhu celého týdne. (obr. 3.) S profesorem Tsutomu Masukem se postupně řešila témata, která byla připravená dr. Kantorem. Souvisela s daným průběhem dne a též se odvíjela v závislosti na setkání s jednotlivými představiteli univerzity. Enormní zájem o spolupráci se vedl v rovině odborné. Bylo jej potřeba projednat i na úrovni akademické a nejvyšší. Ten byl finalizován

do podoby předáním konceptu Memoranda o spolupráci, který byl akceptován. Na jeho základě japonská strana vyšle své nejvyšší zástupce do ČR. Pokud dopadnou jednání zdárně, zařadí se olomoucká univerzita a ČR k Velké Británii, Itálii, Turecku, Číně, Vietnamu, Koreji, Kanadě, USA a Austrálii, se kterými japonská univerzita již spolupracuje. Vstřícná jednání probíhala s paní profesorkou Tomoko Ichinose, která sama provádí s Cymis výzkum. Společným a velmi intenzivním tématem tak bylo využití ICT a její aplikace v muzikoterapii. Následně se tyto odborné diskuse prolínaly i v privátní hovory nad gastronomií. Přestože je paní profesorka velmi útlá, v této oblasti je však velmi zbláhla. Poutavým tématem se pak pro ni stala i moje kulinářská zkušenost z jižní Afriky s přípravou, úpravou a konzumací krokodyla. Diskuse se odehrávala v ósackém metru, jak to tak bývá, a jelikož jsem musel kvapně vystoupit, zůstala i tématem nedokončeným. Je tedy možné se těšit na vzájemnou spolupráci v oblasti studentské či lektorské, tak i případně další.

Přednáška o ČR

Před vlastní přednáškou jsem byl požádán, jestli bych ji nevedl v japonštině, s odůvodněním, že by mi studentky lépe rozuměly. Chvilí jsem nad dotazem uvažoval, zda český humor je obdobný tomu japonskému i s ohledem na svou přívěznou slovní zásobu, která vycházela ze slov „Kawasaki, Honda, Canon, Sony, Ósaka, Tokio, Hirošima, Nagasaki“ a hodnocení v judu „yuko, wazari, ippon“. Když jsem zjistil, že to opravdu mysleli vážně, zachoval jsem v teoretické části angličtinu, paní profesorka překládala a v praktické ukáz-

ce jsem využil pantomimu, která měla velmi významný a jasný komunikační obsah.

Teoretická část prezentovala Českou republiku v obecném pohledu. Byla zaměřena na vzdělávací systém v kontextu hudby a speciální pedagogiky, představení asociací, spolupráci se zahraničím a kategorizaci muzikoterapie dle praktického využití. Velmi se zamlouvalo její rozlišení při využití ve vzdělávání a význam pojmu muzikofiletika. Především pro své jasné odlišení od muzikoterapie, které je v běžném školství velmi diskutabilní, ale jasně uchopitelné ve speciálněpedagogické praxi. Po úvodní teorii, z časových důvodů, následovala praktická část, která představovala rozbor zhlédnutého videa. Studentky měly na jeho základě pantomimicky předvést svou úvahu nad emocionální hrou daných klientů. Tedy si představit a prezentovat, co klient hraje na nástroj sděluje. Praktického výstupu se zúčastnily všechny studentky a na počátku velmi bouřlivě diskutovaly, jak zvládnout zadání. (obr. 4, 5). Pravděpodobně i proto, že jejich pohled na obor

Obr. 3. Jednotlivé osobnosti univerzity MWU, se kterými proběhla jednání: (zleva doprava): Kenzo Akazawa, Kakuko Matsumoto, Tsutomu Masuko, Tomoko Ichinose, Jan Koucun, Naomi Takehara

Obr. 4. Přednáška

Obr. 5. Studentky konzultují

je jiný, řekl bych i striktně daný, prezentovaný americkým modelem. Kreativita a otevřenost studentek v přijímání jiných přístupů k oboru muzikoterapie se potvrdila i následně. Původně hodinová přednáška se tak protáhla na dopolední setkání. Komunikace prostřednictvím pantomimy byla zvolena pro svou mezinárodní jednotnost a pochopení. Výsledek rozboru byl velice zajímavý pro všechny strany a po ukončení setkání se dále vedla diskuse jak s Tomoko Ichinose, tak s Tsutomu Masukem, který si vyžádal společné konzultace po následných skupinových setkáních s klienty. Bohužel však již nebyl čas na reflexe, ale zdá se, že se studentkám forma spolupráce zamlouvala.

Řešení funkčnosti Cymis a vliv Jakuzy

Cymis jako hudební nástroj umožňuje i osobám těžce postiženým hrát své oblíbené skladby, a to až do úrovně koncertního vystoupení. To předvedla v pražském Rudolfinu paní Isobe Kiyoko, se kterou jsem se osobně setkal. (obr. 6) Tato paní trpí obrnou horní poloviny těla a svou hru realizuje palcem u nohy. Zahrála Elgarovu „Salut d'Amour“ a sklídila potlesk od celé filharmonie a posluchačů.

Cymis je technologicky navržen pro potřeby japonského operačního systému Windows, který je obdobný jako běžné anglicky komunikující systémy. Problematika nefunkčnosti, která se řešila, spočívala v českém prostředí tohoto systému. Postupně se během pobytu podařilo nasmulovat chybu a následně se dopracovala funkční verze. Toto řešení však není konečné, protože je potřeba dořešit ještě další technologické obtíže. Každopádně

je již možné pilotně ověřovat jeho funkčnost u nás. Z odborných diskusí, mimo vlastní aplikaci, však vyvstaly další otázky, jakými jsou např. licencování systému, vytvoření banky písniček pro české uživatele aj. I zde se daří nacházet cesty např. ve vhodné spolupráci se studenty z kateder hudební výchovy aj.

Pro řešení nefunkčnosti Cymis tak zbýval čas pouze při cestování v různých spojích, kde zase bylo času poměrně dost. Tam jsme s Kenzem tvořili vývojové diagramy, v nákresech popisovali zapojení a cestu signálu ovládajícího Cymis, a především hledali chybu. V průběhu těchto „cestovních“ konzultací se tak stalo, z důvodu častých přestupů, a tím i manipulace s papírovými řešeními, že jsem někde vytrousil své cestovní doklady. Následovala velká nervozita mých hostitelů během společné večere, kam jsem měl právě namířeno. Uklidnil jsem je, že do odletu zbývá 5 dní a není potřeba se nyní stresovat. Předtím jsem byl na policii, kde se má ztráta datovala rokem 27, viz dále. Japonsko je však velmi bezpečnou zemí a vše se druhý den našlo ve městě Kobe, které je centrálním městem regionu. Jak jsem zjistil později, toto město je ovládáno jakuzou a její odnoží Yamaguchi-gumi. Pravděpodobně i proto zde není prakticky žádná kriminalita a ztráty se rychle mění v nálezy.

Setkání praktikujících uživatelů CYMIS

Velkým zařízením poskytujícím sociální péči je Social Welfare organization Kibou-noie ve městě Takarazuka (okraj Ósaky). Má čtyři samostatná zařízení a dvě z nich jsem navštívil.

Green Home je na odlehlejších místě v přírodě. Toto zařízení má svou pěstírnu zeleniny, kterou prodává, ale především se zde nachází domovy pro seniory s mozkovou obrnou, kteří vyžadují nepřetržitou péči. Toto zařízení má několik Cymis nástrojů, ten se tak stal součástí jejich běžného života. Takto to komentovala jedna osmdesátiletá paní, která mě zvala na oslavu narozenin a k pozvánce napsala, resp. nadiktovala: „Jsem vděčná Cymisu, protože mi vrátil zpět můj život. A dal mi radost žít společně s hudbou.“ Obyvatelé zde velice rádi hrají na tento nástroj a zažil jsem, jak na něj čekali „ve frontě“, aby už na ně přišla řada. Žije zde i paní Kiyoko.

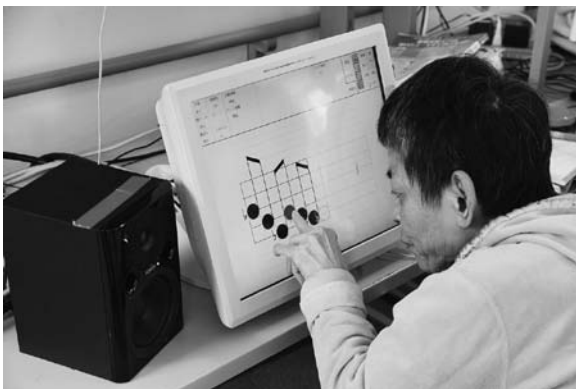
Neplánovaně jsem se zapojil i do výuky hry na Cymis. (*obr. 7, 8*) Jedna klientka nedokázala samostatně zvládat hru na Cymis. To se projevilo tak, že při hře prostřednictvím dotykového monitoru (dotykem prstu po obrazovce zleva doprava se hraje vybraná píseň) nedokázala sama koordinovaně vrátit ruku zpět na levou stranu monitoru tak, aby mohla pokračovat. Terapeutka jí musela tento pohyb „stínovat“, aby jej proved-

Obr. 6. Isobe Kiyoko

Obr. 7. Výuka hry na Cymis

Obr. 8. Samostatná hra

Obr. 9. Školní oběd

Obr. 10. Studentky se seniory

Obr. 11. Setkání s lidmi postiženými mozkovou obrnou

la (vedla svůj prst vedle jejího). Všiml jsem si, že klientka má potíže s pohyby na levé straně těla, které jí znemožňovaly dostatečný přesah pohybu z pravé na levou stranu. Popsal jsem toto praktikující muzikoterapeutce s tím, že kdyby došlo k posunutí dotykového monitoru více k pravé straně, kde měla klientka dostatečný pohybový rozsah, jednodušeji by se jí hrálo. Resp. by měla zvládat sama vrátet ruku na levý kraj monitoru. Po změně pozice klientka hrála sama a bez pomoci, což velmi ocenili. Následně probíhala diskuse nad možností vzdělávání v oboru speciální pedagogika, kterému se nevěnují v dostatečné míře.

Work Centrum se nalézá v centru Takarazuky. V jeho areálu se nachází Advanced Applied Music Institute, který vede Kenzo Akazawa. Zde je centrum hlavního vývoje Cymis. Areál samotný je denní stacionář pro lidi s různými postiženími. Probíhají zde muzikoterapeutická setkání nejen pro obyvatele tohoto zařízení, ale i pro děti z okolí. Toto zařízení mě zaujalo i pro svůj přístup k lidem s postižením, který je vůbec

Obr. 12. Děti s ADHD

obecně velmi zdvořilý a plný úcty. Forma stravování tomu dodala punc. Byl jsem pozván na oběd. Dalo se předpokládat, že pro návštěvu z „Čeko“ se uvaří „lepší/slavnostnější“ oběd. Tedy v kontextu českých zkušeností. Ale jak jsem se dozvěděl od muzikoterapeutek, obdobné obědy jsou standard (*obr. 9*).

Muzikoterapeutická setkání a společné konzultace

Tato setkání se dělila dle cílové skupiny. Systém muzikoterapeutického setkání je striktně dán a má svůj program, který mají vedoucí lekce písemně vytištěný a obdrží jej. Tento program dostane i každý host či supervizor.

Úvodní den mě čekala dopolední ukázka muzikoterapeutické lekce studentek MWU. Univerzita jeden den v týdnu pořádá pro příchozí seniorky volné hodiny. (*obr. 10*) Studentky pak mohou, pod dohledem pedagogů, praktikovat své vědomosti. Lekce probíhala ve frontálním způsobu vedení, dvě studentky střídaly připravené aktivity a další je doprováze-

la na piano. Podle předem připraveného scénáře se hromadně nesl zpěv písní na téma Vánoce, hra na tamburínky v opisných kružnicích zase seniorkám trénovala svalstvo paží a koordinaci pohybů.

V zařízeních sociální péče se již jednalo o pravidelná muzikoterapeutická setkávání s tematickým programem, konkrétně Vánoce a Nového roku. Jedna lekce byla určena pro

seniory v sociálním zařízení Kibounoie, kteří jsou postiženi mozkovou obrnou. (*obr. 11*) Ta proběhla dle programu a bylo znát, že klienty těší. Další setkání bylo určeno pro osoby neslyšící. Z celé skupiny asi 15 klientů však byli pouze 3–4, kteří měli toto smyslové postižení. To vedlo k nežádoucím vlivům na průběh celé lekce. Po následných konzultacích, které probíhaly vždy po ukončení, se o tomto vedla diskuse.

Velmi povedené bylo muzikoterapeutické setkání s dětmi s ADHD. (*obr. 12*) Lekce byla obdivuhodná a ocenil jsem ji jako nejzajímavější. Po celou dobu stihly terapeutky udržovat děti v pozornosti tak, že tyto „nestihly zlobit“ a stále se držely programu. Celé to mělo spád, tempo, ale i vliv na ušní bubínky každého z přítomných. Tedy dětem to očividně nevadilo, a pokud mohly, ještě přidaly na intenzitě.

Obecně lze konstatovat, že setkání vedou dva muzikoterapeuti, kdy jeden stojí před skupinou a přímo vede terapii a druhý doprovází na hudební nástroj (obvykle piano). V podstatě jsou jejich programy zaměřené výhradně na skupinovou mu-

zikoterapii. Při následných konzultacích, které vedl p. Masuko, docházelo k situacím, kdy jsem intervenoval za aplikaci individuálních terapií. To velmi přivítaly především praktikující muzikoterapeutky. Dle soukromého rozhovoru s nimi

jsem pak nabyl dojmu, že daný program musejí dodržovat a vlastní aktivitu nemohou realizovat. Každopádně zůstala otázka individuálního přístupu otevřená a myslím, že volnost v této oblasti lze očekávat.

Jan Koucun (1967)

absolvoval obor Informatika na Univerzitě Hradec Králové – Fakulta řízení a informační technologie, obor Pedagogika a obor Učitelství speciální pedagogika – informační technologie na Pedagogické fakultě UK a obor Muzikoterapie v edukační praxi na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické při Technické univerzitě v Liberci. V současné době se snaží o užití znalostí v nově zřízené neziskové společnosti AEVUM, o. p. s., která je zaměřená na vzdělávání osob s postižením za využití muzikoterapie a informačních technologií.

Kontakt: jkoucun@gmail.com